

Frank Horn

A kisebbségi jogok biztosítása Finnországban

A vikingek idején (VI. századtól a X. századig) a mai Finnország területén olyan törzsek laktak, amelyeket mai szóhasználattal finneknek nevezünk. Ezek közül a szűkebb értelemben vett finnek dél-keleten, a tavasztiánok dél-közép Finnországban, a karélok Finnország keleti részén, a lappok pedig az ország északi részén laktak. A svéd telepesek Svédország Roslagen, Gästrikland és Hälsingland tartományaiból érkeztek és a finn partok déli és nyugati részén, a mai Uusimaa/Nyland és Pohjan-maa/Österbotten területén telepedtek le. A benépesítés folyamata lassú volt, tetőpontját csak a XII. és a XIII. században érte el. A kalózkodás sorozatos fosztogatásai következtében a déli partok lakatlanok voltak. Az Åland-szigeteket a IX. század óta svédek lakják.

A középkorban a svéd királyok kelet felé terjesztették ki birodalmuk határait. Céljuk az volt, hogy a katolikus hitet meghonosítsák Finnországban és gátat vessenek az ortodox karélok által közvetített novgorodi görög-keleti egyház térhódításának. Az első keresztesháborúra 1155-ben került sor, és a szűken vett Finnországra, a mai Turku/Abo város környékére összpontosult. Ebben a háborúban az angol származású Henrik uppsalai püspököt megölték, ő később Finnország védőszentje lett. A második keresztesháború - valamikor 1239 és 1259 között - már Finnország belseje, Tavastia ellen irányult. A következő évszázadokban a svéd hatalmat Finnország majd teljes egészére kiterjesztették, s a határt keletre tolták. Egymást követték a háborúk Novgoroddal, később Moszkvával. 1362-ben a Keleti Tartomány (Finnország akkori neve) a többi svéd tartománnyal egyenlő módon vett részt a svéd király megválasztásában. Ezt az évet tartják a finn népképviselő és a finn parlament születési évének.

A XVII. században a svéd- finn királyság - a Balti-tenger keleti és déli partvidékeinek elfoglalásával - a legnagyobb növekedését érte el, ezáltal a királyság többkultúrájú többnyelvű állammá vált, magába foglalta a svédeket, finneket, baltiakat és a germánokat. A nagy északi háború (1700-1721) után a királyságnak fel kellett adnia nagy hatalmi ambícióit, ugyanis a balti tartományokat (Észtországot, Livóniát és Ingriát), valamint Karélia nagyobbik részét át kellett engednie Oroszországnak. Az elvesztett területek visszaszerzésére tett XVIII. századi erőfeszítések sikertelenek maradtak. A napóleoni háború szerencsétlen szövetségi politikájának folyományaként Svédország elvesztette az ún. finn háborút (1808-1809) Oroszország ellen, ennek következményeként Finnországot Oroszországhoz csatolták. I. Sándor cár mégis úgy döntött, hogy Finnország birodalmának önálló része legyen. 1809. március 29-én Porvoo/Borga városában összegyűlt polgárok előtt kijelentette, hogy tiszteletben tartja az ország vallását és a hatályos alapvető törvényeket. A Finn Nagyhercegség hivatalos nyelve a svéd maradt.

A finn nacionalizmus erősödésével - amely egybeesett az 1848-as európai forradalmi eseményekkel - egyre határozottabbá vált a finn nyelv elismerésének követelése, és számos politikai és kulturális személyiség szállt síkra a finn ügyért. A finn nyelv és kultúra legrendíthetlenebb támogatói a papság és a parasztság köréből kerültek ki, míg a polgárok és a dzsentrik a svéd kultúrát részesítették előnyben. A cár az ún. finnofil mozgalmat támogatta, hiszen meg akart akadályozni minden olyan törekvést, amelynek célja Finnország és Svédország újraegyesítése volt. A finn hivatalos közlönyt (Virallinen lehti) 1857-ben jelentették meg először finn nyelven is. Az 1863-as nyelvrendelet szerint a finn

anyanyelvűekre vonatkozó ügyekben a finn nyelvet is lehet használni. A bíróságok és a hivatalok kötelesek voltak elfogadni a finn nyelven írt kereseteket, beadványokat és okiratokat is. A köztisztviselőket nem kötelezték azonnal a finn nyelv használatára és a finn nyelvű határozatok elkészítésére, e kötelezettségük csak 1883-ban lépett hatályba. Ésszerűnek tartották a 20 éves határidőt arra, hogy a köztisztviselők elsajátítsák a finn nyelvet. A jogászok támadták a nyelvrendeletet mondván, hogy ezt a kérdést a Finn Szenátus által elfogadott formális jogszabály keretei között kell rendezni. Az első "nyelvháború" 1870-től 1880-ig tartott. III. Sándor és II. Miklós cárok oroszosító politikája arra készítette a szembenállókat, hogy nézeteltéréseiket rendezzék. 1902-ben végül a finn nyelv a svéddelegyenlő módon Finnország hivatalos nyelve lett (1902.06.19./18. számú rendelet). Az 1906-os Parlament-törvénnyel - amely többek között bevezette az egyenlő és általános választójogot - a finn nyelv de facto Finnország hivatalos nyelve lett.

Finnország az első világháború és az oroszországi forradalom idején, 1917-ben vált függetlenné. Amikor a független Finnország új alkotmányos alapjait kellett lerakni, rendezni kellett az ország két nagy népcsoportja, a finnek és a svédek jogi státuszát. Ma már széles körben elfogadottá vált, hogy a két csoport megkülönböztetésére a "finnül beszélő", illetve a "svédül beszélő" kifejezéseket kell alkalmazni, hiszen a 900 éves együttélés és a számtalan vegyesházasság lehetetlenné teszi a két csoport etnikai (genetikai) alapon történő megkülönböztetését.

Az Åland-szigetek kérdését is rendezni kellett. Röviddel az 1917, a függetlenség megszerzése után, Finnország megtapasztalhatta az általános zűrzavar állapotát, ugyanis polgárháború tört ki a "fehérek" és a "vörösök" között, amelyben a német csapatok a fehérek, a fellázadt orosz csapatok pedig a vörösök oldalán avatkoztak be. Az Åland-szigetek lakói ezt az alkalmat arra használták fel, hogy az önrendelkezési jogra hivatkozva a Finnországtól való elszakadásra törekedjenek. 1911-ben az Åland-szigetek lakosságának (akkor 10.196) 95,5%-a támogatta a Svédországgal való újraegyesítést. A finnországi szárazföldön lakó svédek vegyes érzelmekkel figyelték e törekvéseket. Alapjában megértették az ålandiak nyelvükért és kultúrájukért érzett aggodalmát, azonban elleneztek az elszakadást, amely csökkentette volna annak esélyét, hogy ők több kulturális és nyelvhasználati jogot szerezzenek. A szigetek ügye végül a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elé került, a Tanács pedig rábírta a két államot, hogy fogadjanak el egy megállapodást, amelyben Svédország elismeri Finnország fennhatóságát az Åland-szigetek felett, Finnország pedig elfogadja az Åland-szigetek autonóm státuszát, amely a svéd nyelv és kultúra számára nyújt megfelelő garanciákat. A finn szárazföldön lakó svéd anyanyelvűek, különösen Ostrobothnia tartomány vidéki lakossága a svájci típusú kantonok területi önkormányzati modelljének bevezetését szorgalmazta. Javaslatuk négy svéd tartomány létrehozását tartalmazta: Åland, Åboland (Finnország dél-keleti része), Neder-Nyland (Uusimaa/Nyland tartomány déli részei) és Korsholm (Ostrobothnia/Pohjanmaa/Österbotten tartomány svédek lakta nyugati részei). Nyland svéd lakossága azonban nem területi, hanem kulturális autonómiát szeretett volna, hiszen Nyland nyelvileg sokkal vegyesebb tartomány volt, mint Ostrobothnia. Mivel az Åland-szigetek elnyerte autonóm státuszát, és az 1919-es finn alkotmány 14. cikkelye a svéd nyelvet a finnel egyenlő hivatalos nyelvnek ismerte el, a szárazföldön lakó svédek feladták a kanton típusú autonómia-modellt, és elfogadták azt a kompromisszumos megoldást, amelynek a vegyes - azaz a területi és személyi elvű - autonómia az alapja.

A 30-as években, amikor a legtöbb európai országban nacionalista hangulat uralkodott, lezajlott a "második nyelvi háború". A "tisztá finnek" (aitosumalaiset) arra törekedtek, hogy Finnországot egynyelvű finn állammá változtassák. Ebben az időben számos üzletember finnesítette a nevét. A Helsinki-i Egyetemet egynyelvű finn egyetemé akarták átalakítani, és az összes svéd felsőoktatási intézményt a Turku-i Åbo Egyetemen kívánták összevonni. Ám ezek a kísérletek nem valósultak meg. Az évtized végére, amikor az európai politikai légkör megromlott, a nyelvi béke helyreállt Finnországban. Bár a svéd nyelv jogi státusza alapján véve nem változott, mára csökkent a jelentősége, annak az egyszerű demokráfiái ténynek a következtében, hogy a svéd lakosság számaránya csökken. 1880-ban az összlakosság 14,3%-a svéd volt, 1910-ben ez az arány 11,6%, 1940-ben 9,6%, 1970-ben 6,6%, jelenleg pedig 5,9%.

2. A finnországi nemzeti kisebbségek

Finnország "rég", "történelmi" vagy "nemzeti" kisebbségei a svédek, a lappok, a romák, a zsidók, a régi oroszok és a tatárok. Ezen csoportok mindegyike teljesíti azokat a szükséges feltételeket, amelyeket Capotorti definíciója javasol az ENSZ Kisebbségvédelmi és Diszkriminációellenes Albizottságában. Javaslatára szerint a "kisebbség" fogalma a következőkre vonatkozik:

- 1) olyan csoport, amely az állam egyéb népességéhez képest számszerű kisebbségben van;
- 2) nincs vezető helyzetben;

amelynek tagjai

- 3) az állam polgárai;
- 4) a lakosság többi részétől etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságaikban különböznek;
- 5) és egyben olyan összetartozás-tudatról tesznek bizonyosságot, amely saját kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük megőrzésére irányul.

Az Európa Tanács Közgyűlésének 1201(1993) számú Ajánlása szerint a "nemzeti kisebbség" kifejezés az államban élő olyan személyek csoportjára utal, akik:

- a) az állam területén élnek és annak polgárai;
- b) hosszú idő óta szoros, tartós kapcsolatban állnak az állammal;
- c) etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek;
- d) jelentős számban vannak jelen, bár kisebb a létszámuk az állam vagy az állam egy régiójának népességénél;
- e) fontos feladatuknak tekintik, hogy megőrizték együttesen azt, ami közös identitásukat jelenti, így kultúrájukat, hagyományaikat, vallásukat vagy nyelvüket.

Ezen definíciók nem vonatkoznak azokra a bevándorlókra, akik nem szereztek állampolgárságot. Az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 27. szakaszának értelmezése szerint az állampolgárság megszerzésének nincs relevanciája.

Egy kisebbség létezésé nem jogkérdés, hanem ténykérdés.¹ A kisebbségi státusz megszerzéséhez vagy kisebbségi jogok kéréséhez nincs szükség hivatalos elismerésre. Egy csoport megfelelése a kisebbségi kategória feltételeinek független a nemzetközi kisebbségi standardok kifejezett elismerésétől. Természetesen a helyzetet könnyebbé teszi, ha a kormányok pozitív intézkedéseket hoznak a kisebbségi csoportok igényeinek kielégítésére.

2.1. A svéd anyanyelvűek

A Finn Statisztikai Központ szerint 1996. január 1-én Finnország 5.116.826 lakosának 5,8%-a svéd anyanyelvű. Eddig nem járt valósult meg az a javaslat, amely szerint valaki kétnyelvűnek is vallhatja magát. Vannak, akik a svéd anyanyelvűeket nem tekintik kisebbségeknek, mivel a finn alkotmány a svéd nyelvet a finnel egyenlően hivatalos nyelvnek tekinti.² Ennek ellenére minden olyan tanulmány foglalozik a svédek helyzetével, amely a finnországi kisebbségek helyzetét tárgyalja, hiszen a svédek rendelkeznek a kisebbség fogalmának minden lényeges jellemzőjével. Az eddig kidolgozott definíciók közül egyik sem írja elő, hogy a kisebbségeknek a többséghez képest jogi értelemben hátrányosabb helyzetben kell lennie.

2.2. A lappok

A legújabb kutatások szerint a lappok századokkal időszerűségünk előtt önálló népként léteztek a Skandináv félsziget északi részén.³ Ők Európa egyetlen bennszülött népessége. Különböző becslések szerint számuk 5700 és 6400 közöttre tehető. A számok között azért akkora a különbség, mert nem mindenkit regisztráltak, aki megfelel a lapp kisebbséghez tartozás feltételeinek. Nagyobb részük - kb. 3900-an - szülőföldjükön, az ún. Lappok Hazájában, a Lapp Tartomány négy legészakibb körzetében lakik. E körzetek: Ustjoki, Inari, Enontekiö, valamint Sodankylä északi része. Ennek a területnek az 1991. évi lapp nyelvtörvény, illetve az 1995. évi lapp kulturális autonómiáról szóló törvény végrehajtásánál van jelentősége. A lapp nyelvtörvény szerint lappnak számít

- az a személy aki magát lapp nemzetiségűnek vallja feltéve, hogy
- neki, vagy legalább egyik szülőjének vagy nagyszülőjének anyanyelve lapp volt.⁴

A Lapp Országgyűlésről szóló 1995. évi törvény kiegészítette a lapp kisebbség definícióját. A törvény szerint lapp - az a személy aki magát lapp nemzetiségűnek vallja feltéve, hogy

- 1) neki, vagy legalább egyik szülőjének vagy nagyszülőjének anyanyelve lapp volt;
- 2) olyan személy leszármazottja, akit hegyi, erdei vagy halász lappként vettek föld-, adó- vagy lakossági nyilvántartásba, vagy
- 3) legalább egyik szülőjét választóként regisztrálták, vagy regisztrálhatták a Lapp Parlament vagy a Lapp Országgyűlés megválasztásánál. (3. cikkely) Jelenleg Felső-Lappföldön konfliktust okoz a definíció kiszélesítése. Azok a lappok, akik megfeleltek a régi definíció követelményeinek, úgy vélik, hogy a 2) pont alá tartozó lappok elvesztették lapp identitásukat, ezért nem jogosultak részt venni a lapp kulturális önkormányzatban. A hét lapp nyelv közül hármat Finnországban beszélnek: az északi-, az inari- és a skolt-lappot. Az inari lappok, kb. négyszázan, a görög-keleti skolt lappok kb. hatszázan vannak. Elmondható, hogy közel egy egész generáció elvesztette lapp nyelvét. A Finn Statisztikai Központ adatai szerint 1996. január 1-én 1726 lapp anyanyelvű személyt regisztráltak.

2.3. A romák

Jelenleg a roma népesség 6000 tagot számlál, tagjaik főleg a városi körzetekben laknak. A második világháború után a Finnországból Svédországba történő népvándorlás következtében jelenleg kb. 3000 finnül beszélő roma él Svédországban. A finnországi romák a keleti kalé (caló) néphez tartoznak, és a XVI. században telepedtek meg Finnországban. Stockholm udvari krónikáiban (Stockholms tankeböcker) 1512-ben feljegyezték, hogy Szent Mihály napján idegenek érkeztek a városba, akik Kis-Egyiptom (Lesser Egipt) gyerekeinek nevezik magukat (ezért hívták őket Gipsy-nek). A következő században a svéd király számos zászlóaljat szervezett roma katonákból, hogy Közép-Európában harcoljanak a harmincéves háborúban. Egy 1637-ben kihirdetett rendelet azonban aligha volt kedvező a romák számára. A rendelet szerint a roma férfiak - bárhol találják is meg őket - akasztassanak fel tárgyalás nélkül, a nők és a gyermekek toloncoltassanak ki az országból.⁵ A rendelet tartalma azonos volt IV. Cristian által 1589-ben kiadott, a dán-norvég királyságra vonatkozó rendelettel. A rendeletet azonban soha nem hajtották végre. Az 1660-as években Per Brahe, Finnország svéd kormányzója engedélyt kapott a királytól, hogy a birodalom legkeletibb tartományába - Finnországba - letelepítsen 140 svédországi cigányt. Mivel a harmincéves háborúban a finn lakosság véstesen megfogyatkozott és a földek parlagon maradtak, a cigányoktól azt várták el, hogy megműveljék a Pielinen-tó körüli elhagyott földeket és megvédjék a birodalom keleti határait az orosz előrenyomulástól.⁶

2.4. A zsidók

A finnországi zsidók számát jelenleg 1400-ra becsülik, ezek közül 200-an néhány éve a FÁK országaiból vándoroltak be. A zsidók a XVII.-XVIII. században telepedtek meg Finnország és Svédország területén. Ekkor csúcsosodott az azonban evangélikus ortodoxia, ezért a légkör nem kedvezett nekik. Csak III. Gusztáv országglása alatt vált toleránsabbá a hivatalos álláspont. 1775-ben Marstrand városa szabad kikötő lett, ahol a zsidók teljes kereskedési és vallásszabadságot élveztek. 1775-ben Aron Isak, a király ötvöse megalapította az első zsidó gyülekezetet Stockholmban. A vallásszabadságról szóló 1779. évi törvény megengedte a zsidóknak, hogy letelepedjenek Stockholmban és további két-három városban. Az 1782-es szabályrendelet Stockolmon kívül csak Gothenburgban, Norrköppingben és Karlskronában tette lehetővé számukra a letelepedést. Más finn városban csak akkor telepedhettek le, ha áttértek a keresztény hitre. A jelenlegi finnországi zsidók többnyire Oroszországból származnak. Az első zsidó, aki finn városban telepedett le Jacob Weikam (Veikkanen) volt. 1782-ben Hamina/Fred-ricksham városából Finnország keleti részébe költözött. A svéd törvényeket itt nem alkalmazták, mivel az 1741-1743 közötti svéd-orosz háború után a várost Oroszországhoz csatolták. A zsidók mint kereskedők és iparosok telepedtek le Finnországban, ám legtöbbjük a cári hadsereg tisztjeinek leszármazottja volt. Egy 1858-as rendelet szerint a tisztek - beleértve a zsidó tiszteket is - az orosz hadseregből való leszerelés után letelepedhettek Finnországban. Csak 1917 után - Finnország függetlenné válásával - kaptak finn állampolgárként teljes állampolgári jogokat. Az első imaházat 1830-ban Viapori/Sveaborg várában vehették használatba a zsidók, az első zsinagógát pedig 1870-ben létesítették.⁷

2.5. A régi-oroszok

Az orosz, illetve az oroszul beszélő lakosságot gyakran két csoportra osztják: az ún. régi oroszokra és az ún. új oroszokra. A régi oroszok a XVIII. század és az oroszországi forradalom közötti időben telepedtek le Finnországban. Ezek közül majd mindegyik finn állampolgár. Az új oroszok a 60-as évektől kezdve érkeztek Finnországba, és többségük nem szerezte meg a finn állampolgárságot. Azok az oroszok akiket a legrégebbi kapcsolat fűz Finnországhoz, azoknak a jobbágyoknak a leszármazottai, akiket Oroszországból telepítettek át Finnország keleti részébe. E területeket Svédország kénytelen volt átengedni Oroszországnak, miután vereséget szenvedett a "nagy északi háborúban" (1700-1721) és az ún. "kalapok háborújában" (1741-1743). A Wyborg-i orosz kormányzósághoz tartozott közigazgatásilag ez a terület, amelyet Régi Finnországnak is szoktak nevezni. Az elnevezés onnan származik, hogy ez az első finn terület, amelyet Oroszország meghódított. Az orosz törvények az itt lévő hűbéri uradalmakat adományozták az arra érdemes orosz nemeseknek, akik a XVIII. században Jaroslavl, Tula és Orel területéről hoztak jobbágyokat. Helsinki, Turku és Tampere közelében lévő városi övezetekben is fellelhetőek régi-orosz közösségek. A régi-oroszok száma 1921-ben volt a legmagasabb, akkor kb. 19.000 -en voltak. A második világháború előtt számuk 15.000-re csökkent.⁸ A második világháború után számuk folyamatosan csökkent. Nehéz megbecsülni, hogy milyen mértékben asszimilálódtak a finn többséghez, vagy - kisebb mértékben - a svéd kisebbséghez. Becslések szerint ma a régi-oroszok száma 3000 és 5000 közöttire tehető.⁹ A Szovjetunióból és a FÁK országaiból érkező menekülthullám következtében az oroszok számát 20.000-re becsülik

2.6. A tatárok

A tatárok megközelítőleg kilencszázan, a finnországi iszlám valláshoz tartozók pedig tízezen lehetnek.¹⁰ Az iszlám vallású tatárok a Nyizsnij-Novgorodtól dél-keletre lévő Szergács vidékéről érkeztek Finnországba 1880 és 1920 között. Főleg prém- és szövetkereskedők voltak és legtöbbször Helsinki környékén telepedett le. Itt alapították meg 1925-ben az első iszlám gyülekezetet, a másodikikat pedig 1943-ban Tamperében. Az iszlám gyülekezet nem tévesztendő össze az Iszlám Egyesülettel, amelyet 1987-ben hozták létre az iszlám országokból nemrég érkezett bevándorlók.

3. A svéd nyelv státusza Finnországban

Az 1995-ben módosított finn alkotmány 14. cikkelye kimondja, hogy: Finnország nemzeti nyelvei a finn és a svéd. A Parlamentnek külön törvényben kell biztosítania bárki számára, hogy anyanyelvét használhassa - legyen az finn vagy svéd - a bíróságok és más hatóságok előtt az őt érintő ügyekben, és hogy a kiadott iratokat anyanyelvén kapja meg. A kormányzatnak azonos alapelvek szerint kell kielégítenie a finn és a svéd lakosság kulturális és szociális jogait. A finn törvények egyenlő módon kezelik a finn és a svéd nyelvet, ezért a svéd nyelv nem tekinthető ipso iure kisebbségi nyelvnek. Az 1992. évi finn nyelvtörvény azt vélelmezi, hogy a finn és a svéd egyaránt lehet többségi és kisebbségi nyelv, attól függően, hogy hol és milyen összefüggésben használják azokat.¹¹

3.1. Települések és az állami közigazgatási körzetek nyelvi státusza

Az anyanyelv használatának joga elsősorban az adott település nyelvi státuszától függ. Az állami közigazgatási körzetek nyelvi státuszát pedig a hozzá tartozó települések nyelvi státusza határozza meg.

a) Települések

Egy település lehet finn egynyelvű, svéd egynyelvű, finn többségű kétnyelvű vagy svéd többségű kétnyelvű. Egy közigazgatási körzet (megye) akkor egynyelvű, ha a hozzá tartozó települések nyelve egy és ugyanaz. Egy település akkor válik kétnyelvűvé, ha a lakosság több mint 8%-a, de legalább 3.000 lakos a másik nyelvet beszéli, és akkor válik egynyelvűvé, ha a másik nyelvet beszélő lakosok aránya 6% alá, vagy számuk 3.000 alá csökken. Turku/bo és Vantaa/Vanda városok svéd lakossága a teljes lakosság 5,1, illetve 4,1%-át teszi ki, ám számuk mindkét esetben meghaladja a 3.000 -et, ezért megtartották kétnyelvű státuszukat. Az Államtanács - miután kikérte az érintett település véleményét - kétnyelvűvé nyilváníthatja a települést akkor is, ha az egynyelvűség feltételei fennállnak. Egy kétnyelvű település többségi nyelve a lakosok többsége által beszélt nyelv (pl. Sibbó/Sippo városában mindkét nyelvet a lakosok kevesebb mint fele beszéli, ám a svédek valamivel többen vannak). A települések

nyelvi státuszát minden tíz évben újra meghatározzák. A települések jelenlegi nyelvi státuszát - az 1991. december 31-i népszámlálási adatok alapján - az 1993. január 1-ével kezdődő 10 évre határozták meg.¹² Az 1983-1992-es időszakhoz képest annyi változás állt be, hogy három svéd egynyelvű város svéd többségű kétnyelvű várossá változott.¹³ 460 finnországi településből 395 finn egynyelvű, 21 svéd egynyelvű település. Ez utóbbiak közül 16 település az Åland-szigeteken található. Ennek megfelelően csak 5 svéd egynyelvű település található Finnország szárazföldi részén.

b) Állami közigazgatási körzetek

Egy közigazgatási körzethez finn vagy svéd egynyelvű, illetve kétnyelvű települések tartoznak. Az állampolgár ugyanolyan nyelvhasználati jogokat élvez az állami közigazgatási körzetek hatóságai előtt, mint azon város hatóságai előtt, ahol él.

c) A közigazgatási egységek területi határainak megváltoztatása

A finn alkotmány 50. cikkelyének (3) bekezdése olyan rendelkezést tartalmaz, amely a közigazgatási egységek nyelvi jellemzőinek védelmét szolgálja:

Amennyiben megváltoztatják a közigazgatási területek határait, kellő körültekintéssel kell eljárni oly módon, hogy amennyiben a körülmények lehetővé teszik, a közigazgatási egységek egynyelvűek - akár finn, akár svéd nyelvűek - legyenek, vagy a közigazgatási egységben a második nyelvet beszélő kisebbségi csoport a lehető legkisebb legyen. Ezt a rendelkezést mindig figyelembe kell venni, amikor több település egy új, nagyobb településsé egyesül. Az EU-tagság megszerzése után olyan javaslatok láttak napvilágot, melyek szerint a 11 szárazföldi megyét 4 vagy 5 nagyobb megyévé kell változtatni. Ez a lépés azonban könnyen a finn alkotmány megsértéséhez vezethet.

d) Åland-szigetek

Åland megye (egyben tartomány) települései állandó jelleggel svéd egynyelvűek maradnak, amit az Åland-i önkormányzatról szóló törvény garantál

3.2. A svéd, illetve finn nyelv használata a hivatalos eljárásban

Annak eldöntéséhez, hogy a finn vagy a svéd nyelvet lehet-e használni a hivatalos eljárásban, a személyi elv és a területi elv is alkalmazható. A svéd nyelv használatának jogát egyrészt a személyi anyanyelve, másrészt a közigazgatási egység hivatalos nyelve határozza meg. A személyi elvet különösen az állami hatóságok előtti eljárásban, míg a területi elvet főképp a települési hatóságok előtti eljárásokban alkalmazzák.

a) Állami közigazgatási szervek

A nyelvtörvény 3. cikkelye szerint minden finn állampolgár használhatja anyanyelvét - vagyis a finn vagy a svéd nyelvet - ügyfélként vagy ha meghallgatást kér, a hatóságok vagy az állami közigazgatási szervek előtt. Ez azt jelenti, hogy egy svéd anyanyelvű személy egy lappföldi finn városban is kérheti, hogy a rendőrség svéd nyelven hallgassa ki. Hasonló módon egy finn anyanyelvű személy anyanyelvét használhatja egy eljárás kezdeményezésekor a svéd nyelvű településen lévő igazságszolgáltatási szerv előtt. Ugyanez vonatkozik az Åland-szigetekre is, a terület speciális autonómiája ellenére. Azonban az állampolgárnak be kell érnie a hatóságnak a körzet hivatalos nyelvén (az ügyintézés nyelvén) közölt válaszával, ha a körzet egynyelvű. Természetesen anyanyelvén kapja meg a választ, ha a körzet kétnyelvű. Minden más esetben a körzet hivatalos nyelvén kell a hatóságokhoz fordulni. Nagyon bonyolult szabályok határozzák meg az állami közigazgatási körzet nyelvi státuszát, amelyet kaméleon-szabályként szoktak jellemezni, ugyanis mindig annak a településnek a nyelvi státuszához igazodik, ahonnan az ügy érkezik. Egy svéd anyanyelvű csak akkor használhatja a svéd nyelvet az állami közigazgatási körzet hatósága előtt, ha ügye összefüggésben van egy olyan településsel, amely vagy svéd egynyelvű, vagy kétnyelvű. Például az Åland-i Körzeti Bíróságtól az Åbo/Turku-i Fellebbviteli Bíróságra érkező fellebbezésnek svéd nyelvűnek kell lennie. Amennyiben az ügy egy egynyelvű finn településsel van összefüggésben és a beadvány svéd nyelven érkezik, a hatóságok ugyan nem hagyhatják a beadványt figyelmen kívül, gondoskodniuk kell lefordításáról, ám ennek költségei a beadványozót terhelik.¹⁴ Ezt a megoldást, amely szerint a lakóhely nyelvi státusz hatást gyakorol a megye hatóságai előtti nyelvhasználati jogra, sokan bonyolultnak és végrehajthatatlannak tartják. A Finnországi Svéd Parlament (Finlands svenska folkting) jobban szeretné a régebbi rendszer visszaállítását,

amelyben a megyét kétnyelvűként határozták meg, amennyiben a területén lévő legalább egy település kétnyelvű vagy kisebbségi egynyelvű volt.¹⁵ Felsőfokú végzettséget igénylő állás betöltéséhez teljes mértékben birtokolni kell a közigazgatási körzet többségi nyelvét. Ha a körzet kétnyelvű, a köztisztviselőnek bizonyítania kell a másik nyelvben való szóbeli és írásbeli jártasságát. Amennyiben a körzet egynyelvű, a köztisztviselőnek csak értenie kell a másik nyelvet. A bírónak minden esetben beszélnie kell a másik nemzeti nyelvet is, bárhol dolgozik Finnországban. A svéd anyanyelvűek azt kifogásolják, hogy a hatóságok nem képesek megfelelni a nyelvtörvények által támasztott követelményeknek. Ez nyilvánvaló ellentmondás az elmélet és a gyakorlat között, és ez csak részben tulajdonítható a finn anyanyelvű köztisztviselők és más alkalmazottak gyöngye svéd tudásának¹⁶ (ráadásul az a jogszabály, amely a köztisztviselők nyelvi követelményeit szabályozza, 1922-ből származik).

b) Települések

Egynyelvű településen az állampolgárnak a hatóságok előtt a település nyelvét kell használnia. Eszerint, ha egy svéd anyanyelvű a finn egynyelvű Rovaniemi város Szociális és Egészségügyi Bizottságához fordul, akkor a finn nyelvet, ha svéd egynyelvű Närpes városának Szociális Bizottságához fordul, a svéd nyelvet kell használnia. Anyanyelvét svéd egynyelvű és kétnyelvű településeken megszorítás nélkül használhatja. Ezt az elvet kell megfelelően alkalmazni a finn anyanyelvűek esetében is. A beadványozónak jogában áll azon a nyelven választ kapnia, amelyik nyelven a hatóságokhoz fordult.

c) Közszolgáltató társaságok

Az állami tulajdonú közszolgáltatók - mint például a telekommunikáció vagy a vasutak - privatizációja felvetette a svéd nyelvű szolgáltatások biztosításának kérdését. A politikai pártok közötti megállapodás nyomán módosították a nyelvtörvényt, így biztosítva a svéd, illetve finn nyelvű szolgáltatásokat. Az új 17b. cikkely szerint az a vállalat vagy közszolgáltató társaság, amelyben az állam vagy kétnyelvű település részvényes, köteles szolgáltatásait finn és svéd nyelven nyújtani, feltéve, hogy ez nem jelent szükségtelen vagy indokolatlan megterhelést a vállalat számára.

3.3 A svéd, mint belső hivatalos nyelv

A belső hivatalos nyelv az államigazgatáson belül - pl. az üléseken és az ülésekről készült jegyzőkönyveknél - használt nyelv. Belső nyelv a hatóságok egymás között használt nyelve is. Kétnyelvű körzetek esetében az a szabály, hogy az állam és a település hatósága a többségi nyelvet használja. Egynyelvű körzetek esetében a belső nyelv természetesen a körzet nyelve. A központi közigazgatási szervek - pl. a Nemzeti Oktatási Tanács - köztisztviselői azokban a körzetekben, amelyekhez kétnyelvű vagy finn és svéd egynyelvű települések is tartoznak, belső tanácskozásaik során a finn és a svéd nyelvet is használhatják. A svéd anyanyelvűeknek jogukban áll az állami szervek előtt a svéd nyelvet használni. A kormánynak a Parlamenthez benyújtott törvénytervezeteit, illetve a Parlament hivatalos közleményét finn és svéd nyelven kell kiadni (Finn Alkotmány 22. cikkely). A parlamenti ülészak alatt a svéd és a finn nyelvet egyaránt használni lehet (Parlament-törvény 88. cikkely). Ennek ellenére a svéd népcsoporthoz tartozó képviselők ritkán használják anyanyelvüket. A parlamenti bizottságok jelentéseit és nyilatkozatait mindkét nyelven meg kell szövegezni. A parlamenti jegyzőkönyveket az ott elhangzott beszédek eredeti nyelvén kell kiadni. Az Åland-szigetek hatóságai Finnország összes hatóságához fordulhatnak svéd nyelven.

3.4. Törvények, rendeletek, határozatok és utasítások

A törvényeket és a rendeleteket mindkét nyelven megjelentetik a Finn Hivatalos Közlönyben. Az Államtanács, a miniszterek és a közigazgatási hatóságok azon határozatait, amelyek az állampolgárokra kötelező általános szabályokat tartalmaznak, egyidőben, mindkét nyelven meg kell jelentetni. Az utasításokat nem kötelező, de mindkét nyelven ki lehet adni.

3.5. Hivatalos közlemények

A kétnyelvű településeken és az állami közigazgatási körzetekben a hivatalos kétnyelvűség elvét alkalmazták. Eszerint azokat a közleményeket és hirdetőműveket, amelyeket az egész lakosságnak szántak, mindkét nyelven meg kell fogalmazni. Ez a szabály a jelzőtáblákra is vonatkozik. A kétnyelvű településeken az információkat először a többségi nyelven, majd a

kisebbségi nyelven közlik. A magánüzletek tulajdonosai az általuk választott nyelven hirdethetnek, a legtöbb hirdetés azonban finn nyelvű. (Fellelhetők azonban angol, német és orosz nyelvű feliratok is.)

3.6. Nyelvhasználat a hadseregben

A hadköteles személyt "lehetőség szerint" olyan egységhez kell vezényelni, ahol a legénységnek az övével azonos az anyanyelve - finn vagy svéd. A kiképzést ennek az egységnek a nyelvén kell kapnia. Ám a finn hadseregben a vezénylés nyelve minden esetben a finn. A svéd anyanyelvű besorozottaknak külön laktanyájuk van Dragsvik-ban nem messze Eken(s)/Tammi-sari városától

3.7. Svéd nyelvhasználat a szociális és egészségügyi intézményekben

A szociális és egészségügyi jogszabályokban ritkán fordulnak elő nyelvhasználatról szóló rendelkezések. A közelmúltban e téren kismértékű javulás következett be. 1991 óta a kétnyelvű, illetve finn és svéd egynyelvű településsel is rendelkező egészségügyi körzetek pácienseinek jogszabályban biztosított joguk anyanyelven részesülni egészségügyi ellátásban. Ezekben a körzetekben léteznie kell egy különleges tanácsnak, amelynek feladata a kisebbségi egészségvédelem fejlesztése és alkalmazása. Ez a tanács felelős az egészségügyi alkalmazottak kisebbségi nyelvi képzéséért. A Helsinkii Egyetem központi kórházában az egészségügyi szolgáltatás svéd nyelvű is. A települések kötelesek anyanyelvű óvodai szolgáltatást nyújtani finn, svéd és lapp nyelven. Gyakori kritika éri a svéd nyelvű egészségügyi szolgáltatás alacsony szintjét, főleg a finnül gyengén beszélő idősebb emberek részéről, ugyanis a svéd régiók vidéki lakossága szinte kizárólag idős emberekből áll. A helyzet kórházról kórházra változik és a kórházvezetés, illetve az orvosok szemléletmódjától függ. A jogi kötelezettségek sajnos nem oldanak meg minden problémát.

3.8. A svéd (finn) nyelvű oktatáshoz való jog

Az oktatás nyelve - a gyermek anyanyelvétől függően - finn vagy svéd. Az oktatás alsó tagozatos általános iskolában (1-6 osztály), felső tagozatos általános iskolában (7-9 osztály), gimnáziumokban és technikumokban folyik, mindegyik iskolatípusból van finn és svéd is. A települések - függetlenül nyelvi státuszuktól - kötelesek fenntartani mindkét nyelven alsó tagozatos általános iskolai csoportot, amennyiben bármelyik osztályban legalább tizenhárom kisebbségi nyelvhez tartozó gyermek van. A felső tagozatos iskolai körzet kialakítására akkor van lehetőség, ha legalább kilencven gyermek minden osztályszinten ugyanazt a nemzeti nyelvet beszéli. Néhány esetben a népesség aránya vagy a közlekedési feltételek elégtelensége miatt akkor is létre kell hozni az iskolát, ha legalább negyven gyermek ugyanazt a nyelvet beszéli. E rendelkezéseket a finn külső szigetvilág néhány településén kell alkalmazni. Néhány egynyelvű finn településen svéd nyelvű magániskolát hoztak létre. Tampere-ben és Oulu-ban svéd magángimnázium működik, a svéd anyanyelvű lakosok aránya pedig 0,6, illetve 0,2 % (1991-es adatok). 1995-ben a svéd alsó tagozatos általános iskolák száma 250x (a tanulók száma 22.000), svéd felső tagozatos általános iskolák száma 54x, (10.900 tanulóval), valamint a svéd gimnáziumok száma 34x, (6.300 tanulóval). Ugyanebben az évben a svéd technikumok száma 40x, (9.500 tanulóval). A svéd iskolába beiratkozott gyermekek számában némi növekedés volt tapasztalható, mivel újabban a kétnyelvű családok szívesebben választják a svéd nyelvű oktatást gyermekeik számára.

3.9. Svéd nyelvű felsőoktatás

Egy 1937-es törvény biztosítja a Helsinkii Egyetem kétnyelvűségét. Ez a törvény előírta, hogy az oktatás finn nyelven folyjon, de 15 egyetemi tanár svéd nyelven oktasson. A jelenleg hatályos 1991. évi törvény szerint összesen 27 egyetemi tanár oktat svéd nyelven. Egyéb kétnyelvű egyetemek, illetve felsőoktatási intézmények a Műszaki Egyetem, az Állatorvosi Egyetem, a Művészeti Főiskola, a Sibelius Konzervatórium és a Színművészeti Főiskola. Csak svéd nyelven folyik az oktatás az Abo Akademi Egyetemen, a Svéd Kereskedelmi Főiskolán (Svenska handelshögskolan), valamint a Svéd Szociális- és Településtudományi Főiskolán (Svenska Social- och kommunalhögskolan).

3.10. Svéd nyelvű sajtó

Tizenöt svéd nyelvű lap jelenik meg Finnországban, ebből három hetente, tíz hetente többször, az Åland-szigeteken pedig két napilap jelenik meg. Legnagyobb példányszámú és

legismertebb a Hufvudstad-sblad, amely Helsinkiben jelenik meg, kulturális írásairól híres és folyamatosan figyelemmel kíséri a többi északi állambeli változásokat és a nyelvi kérdéseket. Åbo/Turku-ban jelenik meg az Åbo Underröttelser, Vasa/Vaasa-ban a Vasabladet és Borga/Porvoo-ban a Borgabladet. A két álandi újság az Åland és a Ny Åland. A Finn Televízió és Rádió Társaságnak két csatornája van. Az egyes csatorna kétnyelvű, svéd nyelven is sugároz híreket és műsorokat. Jelenleg tárgyalások folynak egy önálló svéd nyelvű csatorna létrehozásáról, ám a svédek között meg-oszlanak a vélemények egy ilyen csatorna előnyeiről, hiszen egy új adóra lenne szükség, amely Észak-Finnországban sugározná a műsorokat. Léteznek svéd nyelvű rádióműsorok, ám ezeket nem lehet fogni Finnország északi részén.

3.11. Svéd színházak

Helsinkiben található a Svéd Színház (Svenska Teatern) két színpaddal, amely főleg klasszikus és alkalmanként zenés darabokat tűz műsorára. A Lilla Teatern-ben (Kisszínház) főleg modern és avantgárd darabokat adnak elő. Åbo-ban és Vasa-ban is működik svéd színház.

3.12. Politikai szereplés

Finnországban egyetlen politikai párt határozta meg magát svéd nyelvű pártként: a Svenska folkpartiet, vagyis a Svéd Néppárt, amelyik liberális programot hirdet. Annak ellenére hogy kis párt, gyakran tagja a koalíciós kormányoknak. A jelenlegi balközép kormányban két tárca birtokosa. Ole Norrback a külkereskedelmi miniszter, Jan-Erik Enestam pedig belügyminiszter. A baloldali pártok - a Szociáldemokrata Párt, illetve a szocialistákat és a volt kommunistákat tömörítő Baloldali Unió - rendelkeznek svéd szekcióval. A Baloldali Unió elnöke egy svéd író-zeneszerző, Claes Anderson. A Finn Keresztény Unió elnöke, Biarne Kallis is svéd. Az 1995. március 19-i választásokon a Svéd Néppárt a szavazatok 5,5%-át nyerte el (a választópolgárok 71,9%-a ment el szavazni) és a 200 parlamenti mandátumból tizenegyet szerzett meg. A legtöbb szavazatot Vasa megyében (Ostrobothnia tartomány) kapták, ahol a svéd szavazatok 75%-át szerezték meg. Tizenegy képviselőjük - kiegészülve egy álandi liberális képviselővel - alkotják a svéd frakciót. A jelenlegi parlamentben összesen tizenhét képviselő svéd anyanyelvű. ebből kettő a Finn Szociáldemokrata Párt (SDP), egy a Baloldali Unió (Vas), egy a Zöld Párt (Vihr), egy pedig a Finn Keresztény Unió (SKL) parlamenti frakciójában található. A legutóbbi elnökválasztásokon - 1994. február 6-án - Elisabeth Rehn, a Svéd Néppárt tagja a szavazatok 46,1%-át szerezte meg és a második helyen végzett (a választópolgárok 82,3%-a szavazott.) A Svéd Parlament 75 tagját az önkormányzati választásokon elért eredmények alapján, négyévente választják meg. A parlament a svéd lakosság kulturális igényeit támogatja, és javaslatokat terjeszt a kormány és más hatóságok elé.

4. A lappok jogi státusza

4.1. Alkotmányos jogok

1995-ben azért módosították a finn alkotmányt, hogy erősebb biztosítékot kapjanak a lappok jogai. Az új, 51a. cikkely szerint: A bennszülött lapp nép számára, tekintettel nyelvükre és kultúrájukra, a jogszabályok szerint biztosítani kell a kulturális autonómiát a Lappok Hazájában. A módosítás 1996. január 1-én lépett hatályba. A lapp nyelvtörvény 1992-ben lépett hatályba és alapvetően a Lappok Hazájában (Sámiid rouvttuovlu - saamelaisten kotiseutualue - samernas hembygdsområde) kell alkalmazni. A Lappok Hazája Lappföld északi részén található, ahol a legjelentősebb lapp népesség él. Itt található a Lappföldi Rénszarvastulajdonosok Szövetségéhez (bálggus - paliskunta - renbeteslag) tartozó Utsjoki, Enontekiö, Inari városa, valamint Sodankylä város északi része. A lapp anyanyelvű állampolgár, ügyfélként, vagy ha meghallgatást kér, mindazon bíróságok és hatóságok előtt használhatja a lapp nyelvet, amelyek illetékességi területe a Lappok Hazája. Az olyan állami hatóságokhoz is fordulhat lapp nyelven, mint az igazságügyminiszter vagy az ombudsman. Egy finnországi lapp lakos kérheti anyanyelvének lakossági nyilvántartásba vételét. Azokat a törvényeket és rendeleteket, a kormány vagy más hatóság által hozott határozatokat, amelyek a lappokra vonatkoznak, le kell fordítani lapp nyelvre. Ezek a fordítások nem jelennek meg automatikusan a Finn Hivatalos Közlönyben, kivéve a kormány határozatait. A közelmúltban

az útjelző táblákon a helységnevek megjelentek finn és lapp nyelven is. Inari városában mindhárom lapp nyelven található feliratok. A lapp nyelvtörvény végrehajtása azonban nem zökkenőmentes. Három lapp nyelvre történő fordítás és tolmácsolás költségei nagyok, hiszen például a Lapp Parlament üléseit finn nyelven tartják.

4.2. A lapp nyelvű oktatáshoz való jog

Az a gyermek, aki a Lappok Hazájának lakosa és a lapp nyelvet beszéli, az általános iskolában választhatja a lapp oktatási nyelvet [Általános iskolákról szóló törvény 25. cikkely (3) bekezdés]. 1985 óta választhatják a lapp gyermekek a finn nyelvű képzés a lapp nyelvű képzést [27. cikkely (2)]. Az általános iskolákról szóló törvény 1991-es módosítása lehetővé tette, hogy a lapp nyelvet ismerő tanulók a Lappok Hazáján kívüli területeken is a lapp oktatási nyelvet választhassák. A Lappok Hazájában minden tanulónak jogában áll alternatív tantárgyként a lapp nyelvet tanulni, a felső tagozatos általános iskolában választható tantárgy a lapp nyelv. Az 1995/96-os tanévben 588 gyermek választotta a lapp oktatási nyelvet.

4.3. A lappok joga a közügyekben való részvételre

1996 elején hozták létre a Lapp Országgyűlést (Sámedikki /Saamelaiskrijt/ Sameting), amely a lappok legfőbb képviselő testülete. Az Országgyűlés az 1973-ban létrehozott Lapp Parlament jogutódja. A képviselőket négyévente választják. A jelenlegi lapp országgyűlési törvény szerint a négy lapp városból (Enontekiö, Inari, Ustjoki és Sodankylä) legalább három képviselőt kell választani. A régebbi Parlament-törvény szerint csak legalább két képviselőt kellett volna választani, ám a finn Parlament úgy ítélte meg, hogy a lapp Országgyűlés többsége Lappföld északi részét képviselje. Az Országgyűlést korlátozott jogalkotó hatalommal ruházták fel. Az ő hatáskörébe tartozik, hogy döntsön a lapp közösség számára előirányzott állami költségvetési pénzek felhasználásáról, ezenkívül kezdeményezéssel élhet, javaslatokat tehet és szabályzatokat dolgozhat ki a lapp nyelvet, kultúrát és a lapp közösséget, mint bennszülött népet érintő kérdésekről [5. cikkely (2)]. Ez tágabb értelemben magába foglalja a bányászati jogokat, a szociális tervezést, az állami területek bérbeadását, a természetvédelmi területek kialakítását stb. [9. cikkely (2) bekezdés]. Az Országgyűlés, saját tagjai közül, egy bizottságot választ, amelyik előkészíti az üléseket. A házszabályokat a finn Parlament törvénybe foglalja, ez előrelépésnek számít, hiszen a régi Lapp Parlament házszabályát csak kormányrendeletbe foglalták. A finn parlament-törvény 1991-es módosítása szerint "a lappokat meg kell hallgatni az őket érintő kérdésekben" (22.7.1991/1079. számú módosítás). A finn Parlament házszabályát is úgy módosították, hogy a 16. cikkely (2) bekezdése felhívja a finn Parlament bizottságait: Biztosítsanak a lapp képviselők számára meghallgatási lehetőséget, amennyiben úgy ítélik meg, hogy a jogszabály-tervezetek "különösen" a lappokat érintik, "kivéve, ha ez különös okból nem indokolt." (a Parlament 1991. október 11-i döntése). E rendelkezés gyakorlati alkalmazásával nem elégedettek a lappok. Egy példát említek: a rénszarvas-tenyésztésről szóló törvény módosításakor felmerült a kérdés, hogy a lappok meghallgatási kötelezettsége mikor nevezhető megfelelő mértékűnek. Az alkotmányjogi bizottság úgy vélte, nem volt elégséges az, hogy a mezőgazdasági és erdészeti parlamenti bizottság meghallgatott néhány lapp képviselőt, ezért felhívta a jogszabály-tervezet elkészítéséért felelős Erdészeti és Mezőgazdasági Minisztériumot, hogy kérje ki a Lapp Parlament írásbeli állásfoglalását. A saját rényszarvashoz való jogot - a kormány tervezetének és a mezőgazdasági bizottság ajánlásának megfelelően - kiterjesztették az Európai Gazdasági Övezet tagállamainak állampolgáira is, jöllehet a Lapp Parlament ezzel ellentétes álláspontot képviselt. Az alkotmányjogi bizottság kifejtette azon véleményét is, hogy a lappok számára biztosítani kell annak jogát, hogy a törvényalkotás kezdeti szakaszába, a kormánynak fejthesse ki álláspontjukat, ugyanis, ha csak a törvény végszavazása előtt hallgatják meg őket, nincs reális esélyük befolyásolni a jogszabály tartalmát. Ezért értelmezte kiterjesztőleg az alkotmányügyi bizottság a véleményezési jog fogalmát. Másrészt a bizottság véleménye összhangban állt a kisebbségek hatékony részvételét sürgető nemzetközi előírásokkal. Ám a véleményezési jog csak a finn parlament-törvényben szerepelt, ezért csak a finn Parlament által alkotott jogszabályok esetében alkalmazták, és nem vonatkozott a kormány által alkotott jogszabályokra. Mára a finn alkotmány megszüntette a joghézagot. Az alkotmány új, 51a. cikkelye szerint egy külön

törvényben kulturális autonómiát kell biztosítani a lappok számára. Ez a külön törvény a Lapp Országgyűlésről szóló törvény, mely szerint minden olyan nagy horderejű és fontos intézkedés előtt, amely a lappot, mint bennszülött népet e minőségében érint, a hatóságok kötelesek kikérni a Lapp Országgyűlés véleményét. A hatóságoknak meg kell állapodniuk a Lapp Országgyűléssel minden olyan nagy horderejű és fontos intézkedésről, amely a lappot, mint bennszülött népet közvetlenül és különlegesen e minőségében érinti, és a Lappok Hazájában a következő tárgykörökre vonatkozik:

- 1) település-tervezés;
- 2) az állami földterületek, természet- és vadvédelmi területek gazdálkodása, használata, bérlete és felosztása;
- 3) ásványbányászati jogok kijelölése, valamint a bányászati szabadalmak kérvényezése;
- 4) a lapp kultúrához tartozó foglalkozásokra vonatkozó jogszabályi és adminisztratív változtatások;
- 5) a lapp nyelv oktatásának és a lapp nyelven történő oktatás, valamint a szociális és egészségügyi szolgáltatások fejlesztése; továbbá
- 6) minden más, ami a lapp nyelvvel kapcsolatos.

A választójogi törvény 1989-es felülvizsgálata során felmerült, hogy a 200 finn parlamenti helyből egyet fenn kellene tartani, vagy be kellene vezetni egy 201. helyet a lappok képviselője számára. A lappok olyan kevesen vannak, hogy a jelenlegi választójogi rendszerben soha nem juttathatnak be képviselőt a parlamentbe, ugyanis több mint 20.000 szavazat szükséges egy képviselő bekerüléséhez. Ezért olyan megoldáson kellett gondolkodni, amely különbözik az Åland-szigeteken alkalmazott megoldástól. Az ålandiak jelenleg 25.000-en vannak, ezért minden esetben képesek legalább egy képviselői helyet megszerezni. Az sem okozott gondot, hogy az Åland-szigeteket önálló választási körzetté alakítsák, hiszen a svédek ott egy tömbben élnek. A lappok esetében ez az út nem járható, hiszen a lappok saját hazájukban kisebbségben vannak, ugyanis a lappok jelentős része a Lappok hazáján kívül lakik. Ezért vetette el az ötletet a választójogi törvény felülvizsgálatával megbízott igazságügyi ad hoc bizottság.¹⁷ Elvetették azt a megoldást is - amelyet nemrég vezettek be a Lapp Országgyűlés megválasztásánál - hogy Finnország egyetlen választási körzetről álljon. Végül semmilyen megoldást nem találtak, ezért elvetették a parlamenti képviselőbiztosítást. A jelentés végső eredménye az egyszerű meghallgatási jog maradt, amelynek gyakorlása a fent vázoltak szerint nem kielégítő. A Lappügyi Tanácsadó Testületet 1960-ban hozták létre. A testületbe öt tagot a Lapp Országgyűlés választ, további ötöt az Államtanács (ők öt minisztériumot képviselnek) és Lappföld tartományi kormányzója tölti be az elnöki tisztelet. A belügyminisztérium alá tartozó testületnek az Államtanács számára intézkedéseket kell javasolnia a lappok szociális, kulturális, oktatási, gazdasági és jogi fejlődésének előmozdítására. A Lapp Tanács a Finnországban, Norvégiában, Svédországban és Oroszországban élő lappok konzultatív szerve.

4.4. Földhöz való jog

A lappok földhöz való jogának kérdése még mindig megoldatlan. A finn kormány 1990-ben kijelentette, hogy addig nem lehet ratifikálni a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ENSZ) 169. számú Egyezményét a független államok területén élő bennszülött és törzsi népekről, míg a finn törvényhozás nem ismeri el teljes mértékben többek között "a tulajdonjogot és a birtoklás jogát azon földeken fölött, amelyeken a lappok hagyományosan élnek."¹⁹ A finnországi lapp jogok parlamenti bizottsága javaslatot tett egy olyan törvényre, amely a lappokat visszahelyezte volna tulajdonukba azokon a földeken, amelyek valójában a lappoké voltak, ám jelenleg állami erdők. A Lappok Hazáját a hagyományos lapp életformák - rénszarvas-tenyésztés, vadászat, halászat - alapján szervezett közigazgatási egységekre osztották volna. Annak ellenére, hogy a meghallgatási eljárás során a legtöbb vélemény támogatta a törvény elfogadását, a bizottság további vizsgálat céljából visszavonta a javaslatot. A lappok földhöz való jogának kérdését jelenleg a Lapp Országgyűlés által felkért szakértői csoport vizsgálja.

5. A finnországi romák státusza

Az 1991. évi finn alkotmány 1995-ös módosítása tudomásul veszi a romák nyelvi és kulturális igényeit: A lappoknak - mint bennszülött népnek -, a romáknak és más csoportoknak jogukban áll megőrizni és fejleszteni saját nyelvüket és kultúrájukat. [14. cikkely (3)] Amikor Finnország 1994-ben ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját, a 7. cikkely (5) bekezdésével kapcsolatban kijelentette, hogy a 7. cikkely (1)-(4) bekezdésekben foglalt elveket alkalmazni fogja "a roma nyelvre, valamint más, területhez nem köthető nyelvre".¹⁹

5.1. A roma nyelv oktatásához való jog Finnországban

Bár a romák közül néhányan még mindig beszélik a kalé dialektust, legtöbbjük finnül beszél. Néhány roma, aki svéd nyelvterületen nőtt fel, a svéd nyelvet is ismeri. 1990-től a roma gyerekeknek lehetőségük volt esti iskolákban anyanyelvüket tanulni. Az első roma nyelvtanárok 1989-90-ben végezték el a Helsinki Képzési Központ által szervezett alapfokú nyelvképzést, ahol az első kurzuson huszonheten vettek részt. A Vantaa/Vanda város Havukoski általános iskolájában tanítottak roma nyelvet 1990 óta. 1996-ig a központ több mint negyven tanárt képezett ki.

1992 óta a Finn Oktatási Tanács határozza meg az általános iskolában indítható roma nyelvórak számát. Abban az esetben lehet roma nyelvet oktatni, ha legalább öt gyermekből álló csoportot lehet kialakítani. Az 1995/96-os tanévben kb. 150 gyermek tanulta a roma nyelvet, mintegy tíz településen, többek között Helsinki/Helsingfors-ban, Åbo/Turku-ban és Vantaa/Vanda-ban.

A Finn Oktatási Tanács 1992-ben létrehozta a Roma Oktatási és Kulturális Szakosztályt, amelynek feladata a roma nyelv és kultúra támogatása, és részt vesz az oktatás fejlesztésében és az adatszolgáltatásban. Roma nyelven eddig egy olvasókönyvet, egy nyelvtankönyvet adtak ki, illetve részleteket a Bibliából. Előkészületben van egy roma-finn-angol szótár kiadása.

5.2. Közügyekben való részvétel

Az 1960-as évektől kezdve a romák önszerveződése sokkal aktívabbá vált. A Finn Cigány (1990 óta Roma) Szövetséget 1967-ben hozták létre. Egy Cigányügyi (1990 óta Romaügyi) Tanácsadó Testület 1956 óta együttműködik a Szociális és Egészségügyi Minisztériummal, jogszabályi és adminisztratív reformokra tesz javaslatokat, illetve azokat kezdeményezi.

6. A többi finnországi nemzeti kisebbség jogi státusza

A finn alkotmány 14. cikkelyének fent említett 1995-ös módosítása a többi kisebbség kulturális és nyelvi jogait is tartalmazza ("és más csoportoknak jogukban áll megőrizni és fejleszteni nyelvüket és kultúrájukat"). A regionális és kisebbségi nyelvek európai kartájával kapcsolatban tett hivatalos nyilatkozat a többi kisebbségi nyelvre is vonatkozik.²⁰

6.1. A többi kisebbségi nyelven való oktatáshoz való jog

Bár a kisebbségek számára is biztosított a magániskola alapításának joga, a kisebbségi iskolákat természetesen az állam vagy a települések tartják fenn.

a) A zsidó iskolák

Az első zsidó iskola 1893 és 1900 között működött Helsinkiben. A zsidó koedukált iskolát 1918-ban alapították. A XIX. században Finnországban letelepedett zsidók héberül és oroszul beszéltek. Letelepedésük után a svéd nyelvet választották első nyelvnek, 1930-ban svéd anyanyelvűekként regisztrálták őket. 1932-ben úgy döntöttek, hogy a zsidó iskolában svéd oktatási nyelvet a finnre cserélik. A zsidók alapvetően kétnyelvűek, ám a fiatalabb generáció egyre inkább finn anyanyelvűvé válik.

b) Az orosz iskolák

A XIX. század végén számos általános iskola állt az orosz lakosság rendelkezésére, amelyek közül néhányat az ortodox egyház működtetett. A legismertebb Helsink-i orosz iskolák az 1863-ban alapított Tabunov Elemi Iskola, az Alexander Felső Tagozatos Fiúiskola és a Mary Felső Tagozatos Leányiskola. A függetlenség elnyerése után a Mary Leányiskolát feloszlatták, az Alexander Fiúiskolát pedig átnevezték Orosz Felsőtagozatos Általános Iskolára. (Gel'singförskyi rússkiy litsy).

1924 elején hat iskolát a helyi oroszok, hét iskolát az emigráns oroszok, kilenc iskolát pedig mindkét csoport gyerekei vehettek igénybe. A második világháború után újraalapított Orosz

Kulturális Demokratikus Unió 1955-ben egy új orosz iskola beindítását kezdeményezte. A Tabunov Elemi Iskola és a Rüsskiy litséy tanárait és diákjait áthelyezték az új iskolába. Az 1977-es közoktatási reform során az orosz iskola (amelyet 1963 óta Finn-orosz Iskolának hívtak) állami támogatású közoktatási intézménnyé vált. Növekedett az iskolában tanuló finn gyerekek száma, olyannyira, hogy 1979-re a 800 tanuló többsége finn családból származott, ezért a fő oktatási nyelv a finn lett. A Szovjetunióból, majd később a FÁK országaiból érkező bevándorlási hullámmal 1990-től megnövekedett az orosz iskolák iránti igény. Számítani lehetett arra, hogy a Finn-orosz Iskola nem képes kielégíteni a jelenlegi orosz lakosság oktatási igényeit. A Finn-orosz Iskoláról szóló törvény 6. cikkelye lehetővé teszi párhuzamos orosz nyelvű osztályok indítását. A '80-as években Finnország nagyobb városaiban (Helsinki, Turku, Tampere, Kuopio, Joensuu és Jyväskylä) orosz nyelvű iskolákat hoztak létre.

c) Tatár-türk nyelvű oktatás

A tatárok sikeresen megőrizték türk eredetű nyelvüket, amelyet többnyire a családon belül és a magánéletben használtak. 1948 és 1969 között Helsinkiben működött egy tatár általános iskola, amelyet részben az iszlám egyházközség, részben Helsinki város finanszírozott. A közoktatási reform után anyagi szempontból lehetetlenné vált a tatár iskola működtetése. Jelenleg az iszlám egyházközség heti egy órás őszi és tavaszi türk nyelvkurzusokat szervez általános- és középiskolás tanulók részére, nyáron pedig 2-3 hetes nyelvi táborokat szervez Kirkkonummi/Kyrkslätt városában, ahová Svédországból és az Egyesült Államokból is érkeznek tatár gyerekek.

A zsidókkal ellentétben, a tatárok a finn nyelvet választották a családon kívüli kommunikáció nyelvének, aminek az lehet az oka, hogy Oroszországban a finn-ugor mordvin nép szomszédságában éltek.

6.2. A többi nemzeti kisebbség joga a közügyekben való részvételre

A finn alkotmány 5., 9., 10. és 10a. cikkelyei rögzítik az egyenlőség és a diszkriminációmentesség elvét, valamint a vallásszabadságot, a szólásszabadságot, az egyesülési és gyülekezési szabadságot. Az alkotmány 1995 óta ezen szabadságjogokat nem csak a finn állampolgárok, hanem az új emigráns csoportok számára is biztosítja. A finnországi nemzeti kisebbségek érdekeik képviselőit nem hoztak létre politikai szervezeteket. A zsidó, tatár és orosz közösségek főleg vallási alapon szerveződnek. Az oroszajkúak számos szervezetet hoztak létre az első és a második világháború után. Ilyenek például az Orosz Jószoigálati Társaság (Rüsskoe Blagotvoríte-L'noe Óbshchestvo), az Orosz Kereskedők Szövetsége (Rüsskoe Kupécheskoe Óbshchestvo v Gel'singfórse), a Finnországi Orosz Kolónia (Rüsskaya Kolóniya v Finl'ándii), a Finnországi Orosz Kapcsolatok Különleges Bizottsága (Osóbiy Komitét po Délom Rüsskikh v Finl'ándii) és az Orosz Kulturális-Demokratikus Unió (Rüsskiy Kul'túrno-Demokratícheskiy Soyuz v Finl'ándii). A zsidók, az oroszok és a tatárok képviseltetik magukat a Szociális Minisztérium által felállított Menekültügyi és Bevándorlási Testületben, amely a közös problémák megvitatására jött létre. A "régikisebbségek" azt szeretnék, ha külön tanácsadó testületük lenne, hiszen a bevándorlóknak többnyire egész más problémáik vannak.

7. Az Åland-szigetek autonómiája

A gyakorlatilag lakatlan Åland-szigeteket a IX. században foglalták el a svéd törzsek. Csak a középkor végén csatolták közigazgatásilag a svéd-finn királyság keleti tartományához. Az 1808-1809-es finn háború után Åland a Finn Nagyhercegség részeként orosz fennhatóság alá került.

Az Åland-szigetek autonómiája arra az időre vezethető vissza, amikor az első világháború után az orosz birodalom kezdett felbomlani, és a politikai nyugtalanság elérte a Finn Nagyhercegséget is. Az ålandiak megpróbálták elszakadni Finnországtól és Svédországhoz csatlakozni. A konfliktus rövid időn belül nemzetközivé vált, ahol az egyik oldalon Finnország, a másik oldalon Svédország és Åland állt, és fegyveres konfliktus kitörésétől lehetett tartani. Ekkor került az ügy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elé. A Tanács 1921. június 24-i ülésén elfogadott határozata elismerte Finnország szuverenitását az Åland-szigetek felett azzal a feltétellel, hogy belefoglalják az Åland-szigetek autonómia-törvényébe a svéd nyelv megóvásának garanciáit, valamint azt, hogy a földek tulajdonjoga az ålandiaké marad.

A Nemzetek Szövetségének Tanácsa koordinálásával zajló tárgyalásokon Finnország és Svédország képviselői kidolgozták a garanciák részleteit. A Tanács 1921. június 27-én egyhangúlag jóváhagyta a két állam között létrejött megállapodást, és úgy döntött, hogy ezt csatolni kell a június 24-i határozathoz. Ez a határozat és a hozzá csatolt megállapodás volt az Åland-szigetek önkormányzatára vonatkozó későbbi jogszabályok alapja. A Nemzetek Szövetsége elismerte az 1856-os párizsi békeszerződés azon rendelkezéseinek hatályosságát, amelyek az Åland-szigetek semlegességét és demilitarizálását nyilvánítják ki.

Az Åland-szigetek autonómiáját nemzetközi szinten a Nemzetek Szövetségének 1921-évi határozatai ismerték el, nemzeti szinten pedig az 1920-as autonómia-törvény hozta létre és az 1922-es, 1951-es és az 1991-es módosítások és a kiegészítő jogszabályok fejlesztették tovább. Az autonómia-törvény - bár formálisan nem "alkotmányos törvény" (lásd a finn alkotmány IVa. fejezetét) - mégis a többi törvény fölött áll a jogszabályi hierarchiában, ugyanis csak a Finn Parlament és az Ålandi Törvényhozó Gyűlés egybehangzó döntése esetén módosítható. A Finn Parlament döntéséhez minősített többség szükséges (csakúgy, mint az alkotmányos törvények módosításához), az Ålandi Törvényhozó Gyűlés döntéséhez kétharmados többség szükséges.

7.1. Az Åland-szigeti autonómia hatásköre

A Tartományi Törvényhozó Gyűlés (Lagting/Maakuntapäivät) széleskörű jogalkotó, a Tartományi Kormány (Landskap-sstyrelse/Maakuntahallitus) pedig széleskörű végrehajtó hatalommal rendelkezik. Az autonómia-törvény szabályozza, hogy melyek azok a területek, ahol az Åland-szigetek hatásköre érvényesül, valamint felsorolja az állam hatáskörébe tartozó szabályozási tárgyköröket.

Az Ålandi Törvényhozó Gyűlés hatáskörébe tartoznak az olyan szabályozási tárgyak, mint például helyi közigazgatás, helyi adók, közbiztonság, településrendezés, természet- és környezetvédelem, oktatás és kultúra, mezőgazdaság, erdőtermelés, vadászat és halászat, távközlés és kereskedelem. Åland hatáskörébe tartoznak továbbá "mindazon területek, amelyek a jelen törvény alapelvei szerint őt illetik meg". Az állam hatáskörébe tartoznak többek között a véleménynyilvánítás szabadsága, az egyesülési és a gyülekezési szabadság, külkapcsolatok és külkereskedelem, családi jog és öröklési jog, nukleáris energia, munkajog és büntetőjog. Egy általános rendelkezés szerint az állam jogalkotó hatáskörrel rendelkezik más olyan kérdésekben is, amelyek őt illetik meg.

A kormányzó (Landshövding/Maahera) a finn állam érdekeit képviseli a szigeteken. Az Ålandi Delegáció (Ålandsdelegationen/Ahvenanmaan) foglalkozik az állam és a szigetek közötti kapcsolatokkal és szükség esetén tárgyalásokat kezdeményez.

7.2. Regionális állampolgárság

A regionális állampolgárság, más szóval az állandó lakóhely joga (hembygdsrätt/-kotiseutu oikeus) előfeltétele annak, hogy valaki válasszon vagy választható legyen, hogy földtulajdonos vagy bérlő legyen, hogy kereskedjen vagy foglalkozást űzzön az Åland-szigeteken.

Az autonómiatörvény rendelkezései szerint regionális állampolgárságot az a 18 év alatti személy szerezhet, akinek legalább egyik szülője rendelkezik ilyen állampolgársággal. Egy finn állampolgár, aki Finnország szárazföldi részéről költözik az Åland-szigetekre, legalább öt év ott tartózkodás után folyamodhat regionális állampolgárságért. A kérelmezőnek be kell bizonyítania, hogy megfelelően beszéli a svéd nyelvet.

7.3. Nyelvhasználat

A szigeteken lévő állami hatóságok, a tartomány és a települések hivatalos nyelve a svéd. A finn állampolgár a bíróságok és más hatóságok előtt az őt érintő ügyekben használhatja a finn nyelvet. Az állami közoktatási intézményekben az oktatás nyelve a svéd, de a szigetek törvényei lehetővé teszik más oktatási nyelv alkalmazását is. Az autonómiatörvény előírja, hogy a kereskedelmi termékek és szolgáltatások tájékoztatói "lehetőleg svéd nyelvűek" legyenek. Ezt a rendelkezést nem mindig alkalmazzák a Finnország szárazföldi részéből érkezett termékek esetében, és ezt sérelmezik is az alandi fogyasztók. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy a rendelkezés megengedő jellegű ("lehetőleg svéd legyen"), másrészt az

állami jogszabályok előírják, hogy az ilyen tájékoztatókat a termékeken finn és svéd nyelven is fel kell tüntetni.

7.4. Katonai szolgálat

Az Åland-szigetek semlegességének és demilitarizálásának köszönhetően, az álandi állandó lakhellyel rendelkezők nem kötelesek katonai szolgálatot teljesíteni, ehelyett a közigazgatás egyes területein teljesítenek megfelelő módon szolgálatot.

8. Következtetések

A jelenlegi finnországi kisebbségi rendszer sokoldalú garanciákból áll, amelyeket az ország kisebbségi csoportjainak igényei határoznak meg. A rendszert természetesen befolyásolták a különböző történelmi korok nemzetközi és belföldi politikai folyamatai. A finnországi modell inspirálhatja azokat, akik megoldásokat keresnek a kisebbségi kérdésre, bár valószínűleg módosítások nélkül sehol máshol nem alkalmazható. Finnország sem fogadta el a svájci kantonok mintáját, hanem arra törekedett, hogy saját megoldást találjon. A finn tapasztalat azt mutatja, hogy akkor is lehet megoldásokat találni, ha fennáll a fegyveres konfliktus veszélye. Ha ma megkérdeznénk az álandiakat: szeretnék-e, ha a szigeteket Svédországhoz csatolnák, legtöbbször valószínűleg nemmel válaszolnának, hiszen Svédország fennhatósága alatt aligha rendelkeznének azokkal a jogokkal és előnyökkel, amelyekkel ma rendelkeznek.

(angolból fordította: Aáry-Tamás Lajos)

Jegyzetek és hivatkozások

- 1 Ez a megállapítás része a nemzetközi jogi gyakorlatnak. Erre vonatkozóan lásd Görög-Bolgár eset Állandó nemzetközi Bíróság B sorozat, 17. szám, 1930. július 31-i szakértői vélemény, 21. o.
- 2 Myntti, Kristian, National Minorities and Minority Legislation in Finland, in: The Protection of Ethnic and Linguistic Minorities in Europe, Ed. Packer and Myntti, Institute of Human Rights, Åbo 1993.
- 3 Sammallahti, Pekka, Saamelainen alkuperästä, Academia Scientiarum Fennica - Évkönyv 1990-1991. pp. 117-123.
- 4 A lapp nyelvtörvény 2. cikkelye. Lásd továbbá a Lapp Parlamentről szóló 1990. évi rendelet 1. cikkely (2) bekezdését.
- 5 Grönfors, Martti, Blood Feuds Among Finnish Gypsies, in: Research Reports of the Department of Sociology at the University of Helsinki No. 213/1977, pp 8-9.
- 6 3/1990. számú Bizottsági jelentés. A cigány-kérdést vizsgáló bizottság jelentése, Helsinki, 1991.
- 7 Juutalaisuus Helsingissä - Judiskärliv i Helsingfors. Helsingin Juutalainen Seurakunta - Judiska Församlingen i Helsingfors. Helsinki/Helsingfors 1986
- 8 Luukkanen, Merja Kohtan epiuuloja ja ylemyydetuntuneta - venliset. Katso Ihmist. Aineistovihko vuoden 1987 Vastuuviikkoa varten - 22-29.3. 1987 (Előítételek és felsőbbrendűségi érzések ellen - az oroszok) szeminárium 1987. 03. 22.29.
- 8 Luukkanen szerint jelenleg kb. ötezer vannak.
- 9 Az adat Okan dahertől, a finnországi iszlám egyházközség vezetőjétől származik.
- 10 148/1922. számú törvény, amelyet a 141/1935., 10/1975., 599/1982., 517/1991. és a 368/1995. számú törvények módosítottak.
- 11 Az állami közigazgatási körzetek és az autonóm régiók 1993 és 2002 közötti időszakra vonatkozó nyelvi státuszának meghatározásáról szóló kormányhatározat.
- 12 Malax/Maalhti (Ostrobothnia tartomány, Vaasa/Vasa megye) Vstanfjrd és Iniö (Turunmaa/ Åboland tartomány, Turku/Åbo, illetve Pori/Björneborg megye)
- 13 A nyelvtörvény 3. cikkely (2) bekezdése. A kivételekre vonatkozóan lásd az államigazgatási eljárásról szóló 599/1982. számú törvényt
- 14 Spraklagen i korsdrag 1994, p.4; Liljeström, 1996.
- 15 Spraklagen i korsdag, 1994, p. 23.
- 16 A választójogi törvény felülvizsgálatával megbízott bizottság jelentése, 1989:38, Igazságügyi Minisztérium, Helsinki, pp. 76-78.
- 17 A kormány 306/1990. számú törvényjavaslata A független államok területén élő benszülött és törzsi népekről szóló Egyezmény kihirdetéséről.
- 18 A Karta szövegét e számunkban közöljük.
- 19 Lásd jelen tanulmány 5. pontját. (a szerk.)